

Aan de hand van Chuner Taksami

in Museum „Naturhistorische Gesellschaft“ **Siberië** deel 2

Chuner Mikhailovich Taksami (1931-2014) was een Russische etnograaf en voormalig directeur van de Kunstkamer in St. Petersburg. Hij was als afstammeling van de Nivchi erg geïnteresseerd in Siberië en de daar wonende volken en verrichtte er historisch, archeologisch en antropologisch onderzoek. Mede door deze achtergrond trad hij op als spreekbuis voor de Nivchi en andere Siberische volken [1].

In najaar 2013, een half jaar vóór zijn overlijden, was hij gastconservator voor de tentoonstelling "Beelden van de Nivchi, een volk in Oost Siberië" welke ik met de Freundes Afrikanischer Kultur in het museum Naturhistorische Gesellschaft in Neurenberg bezocht. De tekst op een groot informatiebord bij deze tentoonstelling was van zijn hand [2]. Daarin vertelde hij hoe de bevolking onder het Sovjet bewind nauwelijks nog hun oorspronkelijke cultuur mochten beleven, maar ook dat onder de Glasnost er voor de lokale culturen wat ruimte ontstond om zich weer te ontplooiën. Delen van deze tekst zijn zeer illustratief en informatief bij deze tribale houten beelden. Reden genoeg om hiervan hieronder een samenvatting te plaatsen:

1. De 'beer van de bergen' - Berenfeest bij de Nivchi

Vorige pagina 9: een bladzijde uit een archiefstuk anno 1888

"Die Kultusgegenstände der Golden (Nanai) und Giljaken: Mitteilung aus dem KGL. Museum für Völkerkunde" durch A. Woldt, Redakteure der Wissenschaftlichen Correspondenz in Berlin. Internationales Archiv für Ethnographie 1 (1888): 92-107. "ex coll. Mus. Ethnogr. Berolinensis"

Abbildungen:

- 1: Geist eines verstorbenen Schamanen
- 2: Opferschaale in Gestalt eines ausgehöhlten Fisches
- 3: Holzgefäß in Gestalt einer Ente
- 4: Schamanentrabant, Bär mit herablangendem Kopfe
- 5: Zeichen der Schamaninnenwürde
- 6: "Panja", menschliche Figur mit Pfeife
- 7: Hölzerner Vogel, Geist eines verstorbenen Hauptschamanen
- 8: Fischgott mit vier Gesichtern
- 9: Idol zum Beistand in den Stunde der Geburt
- 10: Geflügelter Haupttrabant des Schamanen
- 11: Idol gegen Diarrhoe
- 12: Schamanenhandschuh
- 13: Idol gegen Krankheiten der Brust, des Leibes, etc.
- 14: Idol gegen starke Rückenschmerzen; a. vorne, b. von hinten
- 15: Haupttrabant des Schamanen
- 16: Schamanentrabant, Bärenfigur
- 17: Schamanentrabant plus Hilfsgeist und zwei Vögeln auf dem Kopfe

"De Nivchi zijn een heel klein volk (ca 4500 zielen), dat etnisch hoort bij de mensen die rond de noordwestelijke oever van de Stille Oceaan leven, zoals de Paleo-Aziaten, de Eskimo's en de Noord-Amerikaanse indianen. De Nivchi waren vooral vissers en jagers, die in clanverband baas waren over een eigen territorium op het eiland Sachalin en aan de benedenloop van de rivier de Amur (zie kaart op blz 5). Maar ze werden vanaf het midden van de vorige eeuw goedgeeds gedwongen om in kolchozen (collectieve boerderijen - zie voetnoot blz 8) te wonen en te werken. Samen met een overal sterk toenemende verstedelijking, die mede het gevolg was van het zich daar vestigen van Russische immigranten, betekende dit vrijwel het einde van de authentieke cultuur. Toch wonen de meeste (niet verstedelijkte) Nivchi nog steeds in hun eigen streek en zijn heel wat families na de Glasnost daar weer teruggekeerd, waarmee de Nivchi cultuur ook weer begon op te leven. Dit mede doordat er nog enkele families waren, die zich in klederdracht hullen, met de ornamentaal geborduurde linnen blouses, handschoenen van hondenleer en typische muts. En die ook nog het oude handwerk beheersten van het maken van schoenen van robbenleer of van leer van gewedieren, maar ook wel van vissenhuid (blz 14, afb 7), wat hen de bijnaam van "Vissenhuid-volk" opleverde. Dat waren mensen die nog uit ervaring wisten hoe het daar vroeger toeging: 's Winters konden in het veld sneeuwschoenen nodig zijn. Deze leken op ski's, maar waren bekleed met leer. Voor de jacht hielden ze honden, vossen en roofvogels. Mensen die ook nog het gebruik van sneeuwschoenen kenden.

Voor het transport over sneeuw en ijs gebruikten de Nivchi sledes met wel een dozijn honden er voor. Daar kan je nu alleen op Sachalin nog enkele van vinden. Voor transport over water waren bij de Nivchi van oudsher twee verschillende boottypes bekend. Een type dat op de rivier de Amur en in het westelijke kustgebied van Sachalin werd gebruikt, en een ander type voor het oostelijke kustgebied en op de rivier de Tym. Maar ook deze scheepjes hebben vrijwel allemaal plaatsgemaakt voor aluminium vissersbootjes met buitenboordmotor, terwijl op veel plaatsen al helemaal niet meer gevist wordt wegens milieuverontreiniging. Want ook hier heeft het milieu het flink te verduren - gas- en aardolie-industrie, en massale houtkap. Als jagers/verzamelaars was de voedselkeuze natuurlijk beperkt en bestond voornamelijk uit vis en levertraan, robben en andere dieren, schelpdieren, en wilde planten. Van deze laatste noemt Taksami noten en bessen, maar ook Wilde Ui en Zeekool (*Crambe maritima*),

een aan de kust op zilte gronden groeiende plant die als groente gegeten werd. Over de belangrijkste feestdag voor de Nivchi, het 'Berenfeest', schrijft Justus uitgebreid in deel 3. Het huidige voedselaanbod is inmiddels breder, want ook dat is met sterk verbeterde verbindingen met de tijd meegegaan.

De oorspronkelijke Nivchicultuur was egalitair, dus zonder grote hiërarchische verschillen, en animistisch, dus in sterke samenhang met de natuur. Dit in de overtuiging dat dieren, planten en voorwerpen bezielde zijn, een geloof dat zij delen met heel veel natuurvolkeren. Hun respect daarvoor brachten ze tot uiting in allerlei offers, vaak gekoppeld aan ceremonies op bepaalde plekken, een traditie die veel Nivchi vissers en jagers ook nu nog volgen. Ze kenden ook een uitgebreide mythologie, die terug te vinden is in sprookjes, sagen, lyrische liederen en dergelijke, waarin veelal een naamloze held met boze geesten strijdt, en als beschermer van goed en gerechtigheid ter verdediging van zieken en achtergestelde lieden optreedt (zie deel 5). Een bijzondere plaats hierin wordt ingenomen door dieren-sprookjes, waarin dieren met alleszins menselijke goede en slechte eigenschappen een rol spelen. Ook nu nog tref je in enkele Nivchi nederzettingen goede vertellers van deze verhalen aan, op de manier zoals ze vroeger door sjamanen verteld werden. Elk dorp beschikte toen wel over een sjamaan die verantwoordelijk was voor het heil en de gezondheidszorg van de inwoners - tot zij in de dertiger jaren, tijdens het Sovjet regime, onderdrukt of zelfs geliquideerd werden. Daardoor is het aantal medicijnmannen gedecimeerd, en daarmee ook de kennis van geneeskrachtige kruiden. Het is dus dankzij enkele oude mensen, dat allerlei vaardigheden en de volkskunst bewaard zijn gebleven en zelfs weer wat opbloeien, mede dankzij enig opkomend toerisme. Naast de genoemde handvaardigheden als leerbewerking en borduren wordt ook weer in hout en been (ook visgraat) gesneden en ontwikkelden meerdere mensen zich tot zelfs professionele kunstenaars die inspiratie vinden in de oude vormen en ornamenten. Oude objecten zoals op deze expositie getoond (afb hiernaast en op blz 4) en zoals op enkele oude boekpagina's (afb blz 9), bevinden zich echter alleen nog in enkele Russische (met name Sint Petersburg) en buitenlandse musea en dat helpt dus (nog) niet bij het hervinden van de eigen etnische identiteit. En juist dat blijkt van veel groter belang te zijn dan tot voor kort gedacht [deel 1].

In dit opzicht helpt het ook bepaald niet, dat amper een kwart van de Nivchi de eigen taal nog beheerst, en de jeugd al helemaal niet meer. Maar deze jeugd kan nu wel lezen en schrijven, wat hun ouders niet konden. En met behulp van enkele Nivchi taalboeken hebben ze wel de mogelijkheid om deze taal weer op te pakken. Maar of dat gaat gebeuren is de vraag, net zo onzeker als het is of oude gebruiken weer zullen gaan herleven met het erbij behorende religieus-ethische

befef ten opzichte van natuur en omgeving, de zorg voor de medemens, gastvrijheid en dergelijke. Treffend is de uitspraak die hier nogal eens gebezigd wordt: "We zijn bij ons eigen volk weggegaan, maar we zijn niet bij een ander volk aangekomen".

Sinds de Glasnost meer ruimte kreeg in de Sovjet Unie, en daarmee ook de oude lokale culturen, zien we dat dit van levensbelang blijkt te zijn voor het vinden van een eigen identiteit bij de jeugd in Oost-Siberië. Dat wordt daar nu ook onderkend, en in meerdere projecten wordt hier met succes aan gewerkt. Een echt mooi voorbeeld daarvan is het schoolproject "Sjamanistische wereldbeelden in de inbeemse kunst van het verre noordoosten van Rusland" waar Erich Kasten in deel 5 van deze serie in dit nummer bevolgen over schrijft.

Vertaling en tekstbewerking Marchinus Hofkamp

Literatuur

- [1] wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/Chuner_Taksami
- [2] Taksami, Chuner Mikhailovich (1931-2014) - Neurenberg, 2013 -
- *Das kulturelle Erbe der Nivchii in Nürnberg* - wandbordtekst bij de gelijknamige expositie in het Museum Naturhistorische Gesellschaft

Afbeelding: Berenfestival (1903) https://en.wiki2.org/wiki/Nivch_people

2. Nivch beeld
in de expositie